

נייר עמדה

הצעת חוק הרשעה בהודאה עצמית

מבוא

סעיף 11 ל"פקודת הראיות" קובע כי הודאה שהודה האדם מעצמו, גם מחוץ לכותלי בית המשפט, היא בגדר ראיה קבילה. סעיף 12 לפקודה זו קובע גם שיש להוכיח שהודאתו ניתנה על ידו מרצון. אם הנאשם כופר בבית המשפט בעובדה שמסר הודאה לחוקריו, יש לקיים "משפט זוטא", כדי לקבוע אם היא קבילה אם לאו. גם אם הוחלט במשפט הזוטא שההודאה קבילה, נקבע בפסקי דין שנפסקו במשך שנים שיש לדרוש "דבר מה נוסף" התומך בהודאה. יחד עם זאת, לא הוגדרו לא בפסיקה ולא בחוק מהותו ומשקלו הנדרש של "דבר מה נוסף" זה. הצעת החוק מבקשת לקבוע כי כדי לקבל הודאה שהנאשם כופר בה, יש להסתמך גם על ראיה שאינה תלויה בהודאת הנאשם.

מבט יהודי

בואנו לדון בהצעת החוק מנקודת המבט היהודית, שומה עלינו להציב לנגד עינינו שלושה עקרונות יסוד:

- א. מבחינת המשפט העברי, ההודאה אינה בגדר ראיה.** הכלל התלמודי הוא: "אין אדם משים עצמו רשע" (יבמות כה ע"א). וכן נפסק גם ברמב"ם: "גזירת הכתוב היא שאין ממיתין בית דין ולא מלקין את האדם בהודאת פיו, אלא על פי שנים עדים" (משנה תורה, הלכות סנהדרין, פרק יח, הלכה ו).¹ והדבר נכון לא רק בהודאה שנתקבלה מחוץ לבית הדין, אלא אף בהודאה שהודה הנאשם בבית הדין. ויש לציין כי בדיני ממונות או המעמד האישי, יש חשיבות להודאת האדם.²
- ב. קבלת הודאות מכוח משפט המלך כשהדבר נצרך.** הרמב"ם אומר שם שיש למלך סמכות להרוג גם על סמך הודאה עצמית של הנאשם. בתלמוד מובא מעשה בחכם אחד שחשד באדם מסוים שעשה דבר מסוים, והלקה אותו כדי שיוודה (בבא מציעא כד ע"א). מכאן שניתן להשתמש לא רק בהודאת האדם, אלא אף בהודאה שנתקבלה תחת עינויים. בעקבות פסיקה זו, היה מקובל כל ימי הגלות להשתמש בהודאה ככלי להרשעה האדם, כולל בהודאה שנמסרת בעינויים במידה מסוימת.³
- ג. הגבלת השימוש בהודאה.** בדברי הפוסקים, משתקפת הסתייגות מן השימוש בהודאה שנמסרה תחת לחץ,⁴ והם מתנים את קבילותה בקיומן של ראיות תומכות,⁵ ובכך שבית הדין חושד בנאשם, שההודאה באה רק לחזק את הדברים.⁶

לאור העקרונות הללו, ניתן לומר כי אף על פי שההלכה מאפשרת במידת הצורך להסתמך על הודאת האדם, אף אם נתקבלה תחת לחץ, אם היא נתמכת בראיות, עקרונית ההלכה שואפת להסתמך על ראיות אובייקטיביות, ולא על הודאת הנאשם. על כן, ראוי להעלות את סף הראיות הנדרשות כסיוע להודאה, ולא להסתפק בהנחיה הקיימת כיום, המדברת על "דבר מה נוסף" בלבד, מפני ש"יותר טוב ויותר רצוי לפטור אלף חוטאים, מלהרוג נקי אחד ביום מן הימים" (ספר המצוות לרמב"ם, לא תעשה רצ). ייתכן לשקול להתיר במקרים מסוימים להסתמך גם על ראיות קלושות יותר.

לסיכום: רבני "צהר" תומכים בהצעת החוק המעלה את סף הראיות הנדרש כדי להפוך הודאה של הנאשם לראיה בבית המשפט.

- ¹ וראה נימוקו של הרמב"ם שם: "שמא נטרפה דעתו בדבר זה, שמא מן העמלין מרי נפש הוא, המחכים למות, שתוקעין החרבות בבטנם ומשליכין עצמן מעל הגגות, שמא כך זה יבא ויאמר דבר שלא עשה, כדי שיהרג. וכללו של דבר: גזירת מלך היא".
- ² תוקפה של הודאה בדיני ממונות מבוסס על הכלל התלמודי "הודאת בעל דין כמאה עדים דמי", שפרטיו מבוארים בשולחן ערוך (חושן משפט, סימן לב וסימן פא). תוקפה של הודאה בענייני המעמד האישי מבוסס על הכלל ההלכתי "שוי אנפשיה חתיכה דאיסורא" (כתובות כב ע"א).
- ³ וכן נפסק בשולחן ערוך: "ואם צריך לכוף בעל השטר ולהכותו כדי שיודה, יעשה, כדי שיוציא הדין לאמיתו" (חושן משפט, סימן מב, סעיף ג). וכן כתוב בשו"ת "פנים מאירות": "ומעתה נלך בעקבות אבותינו, באם שהדבר ברור ע"פ חקירות אנשים יראי אלקים שיש מקום לחשדו, רשאים ליסרו קצת. ועל כל פנים ע"פ אומדנא הבקי שיכול לקבלו" (חלק ב, סימן קנה).
- ⁴ כלשון מהרי"ק: "וכ"ש כאשר גלוי וידוע שאמר זה מחמת יראת הנכרים אשר אסרוהו בזיקים, והיו מגזמים אותו לעשות לו יסורין גדולים, פשיטא שאין בדבריו ממש ושום בית מיחוש, לא לחייב ממון ולא לחייב שבועה, ואפי' שבועת היסת, וגם אין לחוש לדבריו כלל" (שו"ת מהרי"ק, סימן סח). וכן נפסק ברמ"א (חושן משפט, סימן לד, סעיף יח).
- ⁵ כמו שכתוב בשו"ת הריב"ש: "נהגו לקבל הודאת פי העובר אף בדיני נפשות, למען יתברר הדבר גם מתוך דבריו עם קצת אמתלאות [=ראיות מסייעות], אם אין עדות ברורה" (סימן רלד).
- ⁶ כמו שעולה מדברי ה"חפץ חיים": "לפעמים ניתן רשות לבית דין מפני צורך שעה, כגון שאחד בא לצעוק לפניהם על דבר גנבה שנגנב ממנו, והוא משער בודאי בדברים הניכרים ממש שפלוני גנב ממנו החפץ, וגם הבית דין רואין את הדברים הניכרים או שעדים העידו בפניהם על הדברים הניכרים, ניתן להם רשות להכותו כדי שיודה. אבל ליחיד או אפילו לבית דין, רק שלא נתברר להם הדברים הניכרים כי אם על ידי התובע, לא ניתן רשות הזה" (הלכות לשון הרע, כלל ז, סעיף יג).